

Sanctus Irenaeus in Epistola ad Victorem Summum Pontificem apud Eusebium Lib. 5. *Historiae Ecclesiasticae* cap. 24. *Neque enim, inquit, de die solum controversia est, sed etiam de forma ipsa jejunii.* Dionysius Alexandrinus, qui tertio saeculo nondum adulto scripsit canonicam ad Basilidem epistolam, sic exorditur: *Misisti ad me, fidelissime et sapientissime fili, interrogans qua diei hora Paschae jejunium solvendum sit?* Igitur Dionysii aetate antepaschale jejunium tanta religione celebrabatur, ut perdiligerter percontarentur, qua diei hora jejunium illud solve-re liceret. Quare quum Patres secundi ac tertii saeculi antepaschalis jejunii antiquitatem adeo luculenter adserant, procul dubio apostolica illi institutio tribuen-dā est.

II. Idem jejunium ab ipsa Apostolorum aetate ad quadraginta dies fuisse productum, pluribus demonstratur. Origenes, contra Celsum Lib. VIII. non modo jejunium antepaschale, quod parasevas vocat, ab aevi sui Christianis servatum meminit, verum de Christianorum abstinentia loquens, quadragesimam expresse memorat: *Habemus enim, inquit, Quadragesimae dies jejunis consecratos.* Sanctus Athanasius in Epistola ad Orthodoxos, de Georgii Ariani in Sedem Alexandrinam intrusione a-gens, haec habet: *Haec autem sub Pascha, in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus jejunis dediti erant.* S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 1. tempore Quadragesimae ad Catechumenos habita: *Tot annorum, inquit, circulos transegisti, mundo frustra operam navans; et quadraginta diebus non vacabis pro anima tua?* Sanctus Augustinus Epistola 119. ad Januarium cap. 15. ubi postquam praemisit Quadragesimam jejuniorum habere auctoritatem et in veteribus Libris ex jejunio Moysis et Eliae, et ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, multa exponit quadragenarii numeri mysteria, et tandem sic concludit: *Ut quadraginta illi dies ante Pascha observentur, Ecclesiae consuetudo roboravit.* Sanctus Leo Magnus Sermon 2. de Quadragesima: *Unde quia inquit, dum mortali carne circumdamur, non desinit nobis*

LIBER DECIMUS

DE JEJUNIIS.

CAPUT I.

De jejuno Quadragesimae.

I. Inter res spirituales (1), quae animae sanctificationi prosunt, Jejunium etiam ad censetur. *Bona est oratio Tobiae* cap. XII. v. 8. *cum jejunio et eleemosyna.* *Humiliaverunt animas suas* Iudith cap. I. v. 8. *in jejunio et orationibus.* *Humiliabam in jejunio* (aiebat David Psalm. XXXIX. v. 13.) *animam meam, et oratio mea in sinu meo conver-tetur.* Praecipuum jejunium, quod singulis annis occur-rebat, *Quadragesimale dicebatur, graece τεσσαρηκοντη.* Jam vero id ipsum jejunium *ante paschale* iam inde ab aeo apostolico ad exemplum jejunii a Jesu Christo, a Moyse, atque ab Elia servi, ad quadraginta circiter dies produci coepit: indeque Quadragesima, quae nunc est, suam originem traxit. Tertullianus Lib. de Jejuniis cap. 2. ubi de Catholicorum jejunii, sic loquitur: *Certe in Evangelio illos dies jejunii determinatos putant in quibus ablatus est sponsus.* Dies, quibus ablatus est Sponsus, sunt dies ante paschales. Quot illi fuerint, non dicit Tertullianus; sed illos jejunio consecratos in Ecclesia fuisse diserte asserit, et ex Apostolorum praecepto jejunium illud in commune fuisse Christianis omnibus obeundum.

(1) Valfredi, *De usu et institutione jejuniorum* Cap. I. et seqq.

hostis antiquus laqueos peccati ubique praetendere..... merito doctrina Spiritus Sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, ut ad Paschale Festum quadraginta dierum se continentia praepararet. Et sermone II. Appropinquante, inquit, solemnitate Paschali, adest maximum sacratissimumque jejunium, quod observantiam sui universis fidelibus sine exceptione imponit. Canones etiam sic dicti Apostolici gravissimis poenis quadragesimale jejunium praescribunt. Insuper Synodus Nicaena can. V. duas quotannis in unaquaque provincia Synodus celebrari iubens his verbis, definit: *Synodi autem fiant, una quidem ante quadragesimam, secunda autem circa autumni tempus.* At Patres ea in Synodo coacti, ad significandum prioris anniversarii Concilii tempus, nomine Quadragesimae usi minime fuissent, nisi per omnes Ecclesias Quadragesimae jejunium, non secus ac autumni tempus innotuisset. Omnes quippe ubicunque gentium Ecclesiae ei decreto obnoxiae erant. Idem patet ex Synodo Laodicena, quae Quadragesimam supponit non recentis esse institutionis, sed antiquae traditionis, et multarum hebdomadum jejunium complecti, cum Canone 50. Quod non oporteat in Quadragesima, in ultimae septimanae Quinta feria jejunium solvere, tolamque Quadragesimam sine veneratione transire, magisque conveniat omnem Quadragesimam districto venerari jejunio. Atque hinc aliud, idemque efficacissimum ad confirmandum quadragenarium jejunium oriatur argumentum. Quum enim quarto saeculo hoc jejunium ab omnibus Patribus inculcatum, atque ab universa Ecclesiae observatum sit; quum magnum Nicaenum Concilium, ut notam signumque indubium, omnibusque compertum illud proposuerit, quo ad sanctas Synodos hernali tempore quotannis ecclesiasticarum provinciarum convenienter Episcopi: qui quaeso tam constans ubique gentium Christianarum disciplina eodem tempore et nasci, et adolescere potuit, nisi antiquissimis temporibus, atque ab ipso Apostolorum aeo obtinuisse.

III. Causae ob quas jejunium Quadragesimae praeceptum esset ab Ecclesia plures afferuntur. Prima ratio ea

est, cuius Tertullianus meminit, nimurum ut memoriam recolerent luctus, atque aegritudinis Apostolorum ob Magistri sui mortem. 2.º Ad iustiorem Christianarum virtutum exercitationem. 3.º Ut fideles se praepararent ad S. Eucharistiam digne accipiendam in Festo Paschali. 4.º Ut Catechumeni ad Baptismum, poenitentes ad absolutionem accipiendam se se praepararent. Sicut enim Pascha solemne tempus erat admittendi Catechumenos ad Baptisma, et poenitentes post expletas poenitentiae leges ecclesiasticae communioni restituendi; ita solemne Quadragesimae jejunium ad utrumque velut praeparatio erat. Ex quibus illud certo status, poenitentes licet per totum annum statim poenitentiae legibus obnoxii fuerint, per quadragesimalis tamen jejunii observationem vehementius poenitentiae agendae incubuisse, spe erectos vicinae absolutionis, per Paschatis dies obtinendae. Quo illa Hieronymi Comment. in Jonam spectat observatio: *Quadragenarius numerus convenit peccatoribus, et jejunio et orationi, et sacco et lacrymis, et perseverantiae deprendandi.*

IV. Quadragesimale jejunium semper in Ecclesia ea ratione observatum fuit, ut fideles ab omni prorsus cibo ad vesperam usque abstinerent. Sanctus Basilius *Homilia I. de Jejunio: Expectas Vesperam*, inquit, *ut cibum capias.* S. Ambrosius de *Elia et Jejunio Cap. X.* Christianum hominem ad jejunium adhortans, ait: *differ epulas aliquantulum, non longe finis est diei.* Sanctus Benedictus cap. 41. suee Regulae: *Ab initio Quadragesimae*, inquit, *usque ad Pascha ad vesperam se reficiant.* Idem constat ex S. Bernardo Sermone 5. de Quadragesima. Hactenus inquit (idest a festo Sanctae Crucis ad Quadragesimam) *usque ad Nonam jejunavimus soli, nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum universi.* Idem probatur ex Monacho Sancti Galli, Lib. I. de vita Caroli Magni cap. 12.; ex regula Magistri cap. 24.; ex Micrologo, de rebus Ecclesiasticis cap. 49. Verum decimo tertio saeculo ineunte, vetus et canonicus jejunandi mos immutatus est, et hora nona solvi coepit etiam in Quadragesima jejunium.

Vigebat aetate Sancti Thomae illa consuetudo, ut videre est secunda Secundae. 2. 147. art. 7. Tandem labente saeculo XIV. ad meridiem jejunium solvi coepit. Cum autem deinde ad meridiem comedetur, neque valerent Christiani ad aliam diem prandium differre, sensim post vesperam aliquid indulsum est cibi, atque potus, id quod coenae nomine appellare noluerunt cum ob nimiam partitatem id nominis ferre nequiret. Vulgo itaque tum Presbyteri, tum laici huius refectionis nomen a Monachis mutuati sunt, qui circa idem tempus dum ad vesperam conveniebant Scripturis, vel antiquorum Patrum lectiobibus audiendis, parum vini, atque panis frustulum adhibebant, diebus jejunii.

V. Quod vero ad ipsam ciborum abstinentiam spectat, in hac re illud primo constat, communem fuisse omnium Ecclesiarum proxim, ut fideles per Quadragesimam ab carnibus, vino, aliisque cibis laetioribus abstinerent. Sanctus Basilius *Homilia I. de Jejunio* (quod non aliud quam quadragesimale ab eo intelligi constat ex totius Homilia serie) *Carnes non edis, inquit, a vino abstines, vesperam expectas ut cibum sumas.* Ex usu itaque Ecclesiae conjuncta erat cum jejunio a carnibus abstinentia Theophilus Epistola 3. ad universos Aegypti Episcopos: *Qui autem, inquit, legum praecepta custodunt, ignorant vinum in jejunis, carnium esum repudiant.* Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 4. Illuminatorum: *jejunamus, inquit, et a vino carnibusque nos abstinemus, non ea quasi piacula abhorrentes, sed mercedem expectantes, ut dum sensibus grata contemnimus, spirituali coelestique mensa fruamur: atque nunc seminantes cum lacrymis, cum exultatione metamus in saeculo venturo.* Concilium Toletanum VIII. quod anno 653. habitum est, Canone XI. sic decernit: *Quisquis diebus Quadragesimae, sine inevitabili necessitate atque fragilitate, vel etiam impossibilitate aetatis, esum carnium praesumpserit attentare; non solum erit Resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta Communione; et hoc illi cumuletur ad poenam, ut ipsius anni tempore ab omni carnium esu abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiac oblitus est disciplinam.*

VI. De eius duratione id iuvat observare, unum, idemque minime fuisse jejunii quadragesimalis tempus. Dies enim pro varia Ecclesiarum disciplina plures, paucioresve erant: nihil tamen secius quadragesima dicti sunt, vel quod fideles eo jejunio Jesum Christum per quadraginta dies in deserto jejunantem imitari cuperent, vel potius quod ad quadraginta dies proprius accederent. Quod vero spectat ad IV. et V. saeculi disciplinam, ex Cassiano *Collatione XXI. cap. XXIV.* et Chrysostomo *Homilia XI. in Genesim*, aliisque colligere licet, quasdam Ecclesias sex hebdomadibus quadragesimam celebrassem, nonnullas septimam quoque addidisse; neutrum tamen numerum quadragesinta dierum summam explevisse, quin apud illas omnes dies dominici jejunio exempti essent, apud istas etiam sabbata; unde triginta sex dies, non amplius, jejunio destinati erant. Illud autem praeter dubitationis aleam versatur, quarto nimirum Saeculo Laodiceni Concilii Patres decrevisse, Jejunium Quadragesimale a secunda feria post Quadragesimae Dominicam incipiendum esse ad Sabbatum Sanctum usque, quod sane decretum legimus apud Gratianum Cap. Non licet 7. de Consecr. Dist. 5. et in Canone 40. eiusdem Concilii apud Labbaeum. Dominicos autem dies, atque Sabati jejunio expertes habuerunt olim Orientales integrum Quadragesima. Ex S. Gregorii scriptis patet eius aetate Quadragesimam a Dominicâ, non autem a Feria IV. initium sumpsisse. Lubet heic adferre ipsius Gregorii verba: *De Quadragesimali tempore, inquit Homilia decimalis sexta in Matthaeum, est adhuc aliquid, quod possit intelligi. A praesenti etenim die (Dominicus is erat, ut ex Evangelica lectione, quae eadem nobis est in prima Quadragesimae dominica apparet) usque ad Paschalis solemnitas gaudia, sex hebdomadae veniunt; quarum videlicet dies quadragesinta duo sunt; ex quibus dum sex dies Dominicâ abstinentiae subtrahuntur, non plus in abstinentia, quam trigesinta sex dies remanent.* Vide a Dominicâ coepisse Quadragesimam, aliqui quadragesimales dies quadragesinta sex, non autem quadragesinta duo fuissent; jejunium vero

a secunda teria post primam Quadragesimae Dominicam initum fuisse, quod dilucidius ostendit numerus triginta sex dierum, in quibus jejuniis vacandum erat. Quae profecto disciplina ad Saeculum usque IX. in Romana Ecclesia perstisset, testis est Amalarius de *divinis officiis* Lib. 1. cap. 7. cuius aevo adhuc Romae triginta sex diebus jejunio vacabant Christiani. Ab XI. itaque Saeculo nova obtinuit disciplina, ineundi nimurum jejuniū a feria IV. quae primam Quadragesimae Dominicam p̄aeit, quae omnium est Latinorum si unam excipias Mediolanensem Ecclesiam, consuetudo.

VII. Rigidissima fuit apud anticos jejuniī disciplina. Credebant quippe, omnibus Christianis esse jejunandum, quod omnes aut peccarent, aut certe per jejuniī asperitatem sanctiores fieri poterant; ut id egregie explicat Leo Magnus *Serm. II. de Quadragesima*, neque aliam solvendo jejunio causam probabilem esse volebant, praeter unam corporis infirmitatem. Canon apostolicus 80. omnes quidem non jejunantes anathemate ferit, sed unice tamen excipit infirmos: *praeterquam si corporis infirmitate impedian tur*. Ipsi vero infirmis hac demum lege jejunium remissum est, ut non continuo ob id crederent permissum sibi quavis hora, quovisve ciborum genere ventrem saginare, sed cum primum convalescerent, statim illud resumerent: secundo ut si non omnino, aliqua saltem ex parte christianam temperantiam praese ferrent. S. Gregorius Magnus quum deberet ob stomachi gravem infirmitatem singulis ferme horis cibum capere, aegre serebat, ne ipsam quidem maiorem hebdomadā posse jejunare: mox vero quum sabbato magno precib⁹ sanctissimi viri aliquantulum convaluisset, jejuniū ad vesperam produxit, ut ipse de se scribit *Dialog. Lib. III. cap. XXXIII.* Ceterum si quidem per valetudinem eis liceret, omnes ad unum Christiani jejunabant. Hinc Basilus *Homilia II. de Jejunio* testatur, universos Christianos generatim jejunasse, sive milites, sive iuvenes, sive senes, sive feminas, sive navigantes, sive viatores. Ex Ambrosio *Serm. XXXIV.* etiam eruitur, senes jejuniū tenacissimos fuisse.

VIII. Tempore Quadragesimae ante Altare suspenda- batur cortina inter Sanctuarium et Clerum, quae Altare, et Ministros velabat, neque retrahebatur, nisi Dominicis aut diebus festis. Plerique in Monasteriis legebantur ad Matutinum Sermones Patrum tantum, non vero de Scriptura, nisi in Dominicis. Multiplicabantur Officia, et prostrationes, lavabantur quotidie pedes stato pauperum numero, eisque erogabatur eleemosyna; servabatur in Communitatibus silentium feria secunda, quarta, et sexta; et sexta saepius nihil comedebatur. Missas solemnes non solum duas, sed etiam tres dicebant Ecclesiae non nullae. Missa de jejunio in paramentis nigris celebrabatur. In quibusdam Ecclesiis dabatur absolutio generalis ter in bebdomada; qui ritus in Missali Mozarabico signatus est Feria quarta, et Sabbato post offertorium. Lundini singulis Quadragesimae diebus fiebat ad Vespertas precatio pro poenitentibus. Canonici manducabant simul in Refectorio per totam Quadragesimam, etiam postquam facti sunt saeculares. Quam maxime commendabatur Fidelibus, ut jejuniū per plura pietatis opera sanctificarent, quorum praecipuum habebatur conscientiae puritas, ut jejuniū Deo magis gratum fieret, magisque meritiorum; quapropter praecipiebatur, ut hebdomada ante initium Quadragesimae peccata sua Sacerdoti aperirent, quo inter poenitentes constituti, ante Pascha reconciliarentur.

IX. Commendabatur etiam continentia per Quadragesimam, ideoque non celerabantur eo tempore Nuptiae, quod ann. 370. velutum est a Concilio Laodiceno can. 72. Non oportet in Quadragesima nuptias celebrare. Singulis diebus Quadragesimae habebatur in Oriente Congregatio in Ecclesia. Singulis quoque diebus Quadragesimae celerabatur in Occidente Sacrificium, uti liquet ex Tertulliano, et S. Ambrosio, qui in Psalm. 118. ait, quod diebus stationis statim post meridiem fiebat congregatio in Ecclesiis, ubi Sacrificium in commune celebrabatur. Theodulphus de Missis agit, quae singulis Quadragesimae diebus dicebantur. Pro singulis quibusque diebus

Quadragesimae habentur Missae propriae in Sacramentario S. Gregorii; in Missali Gothicō septem tantum habentur. In Oriente fideles congregabantur singulis diebus, itemque communicabant, sed Sacrificium non celebrabatur nisi Dominica et Sabbato, ut adnotatum cernimus a tempore usque Concilii Laodiceni. Concilium Trullanum can. 51. sacrificium permittit die Annuntiationis. Missamque memorat Praesanctificatorum. Multiplicabantur etiam Officia in Quadragesima. In vita S. Udalrici Augustani Episcopi legitur, quod praeter Officium Divinum, quod ipse quotidie cum Canonicis suis in suae Ecclesiae choro canebat, recitaret etiam privatim Officia B. Virginis, S. Crucis, et omnium Sanctorum, et Psalterium. Preces longiores in Quadragesima commendabantur, et Officio diei vel Officium Defunctorum, vel septem Psalmi Poenitentiales, vel Graduale adiungebantur; ut Romae adhuc sit, et in pluribus Ordinariis praecepitur.

X. Singulis Quadragesimae, et quatuor temporum febris, Romae habebatur Statio seu processio; in unam conveniebant Ecclesiam, in alteram ituri ad Missam celebrandam. In ipsis processionibus ibant nudis pedibus per viam, et Pontifex ipse se exaltebat. Pervetustus fuit usus nulla celebrandi festa in Quadragesima, et a Concilio Laodiceno circa annum 360. can. 51. commendatus: *Quod non oporteat in Quadragesima Martyrum Natales peragere, sed Sanctorum Commemorationes in Sabbatis et Dominicis.* Jejuniī moestitia non videbatur coniungi posse cum solemnitate Festorum. Iste Canon Concilii Laodiceni viguit omni tempore apud Graecos, qui Festum solummodo Annuntiationis in Quadragesimam invexerunt. Balsamon duodecimi saeculi auctor refert, quod in Monasteriis hoc etiam aetate sua servabatur, a quibus anticipabantur solemnitates in Quadragesima occurrentes, et ante Quadragesimam celerabantur. Idipsum et apud Latinos diutius servatum est, ut liquet praeceps ex Concilio Toletano an. 654. a quo Festum Annuntiationis statutum est octo dies ante Natale, ne scili-

cet tale Festum vel per Quadragesimam, vel per Paschale tempus impediretur, quo tempore, ut ait Concilium can. I. antiqui canones nulla alia festa celebrari permittunt. Radulfus Tungrensis Prop. 10. de ritu Romano loquens, testatur, quod nullum siebat olim Festum in Quadragesima; quod Annuntiatio celerabatur ante Natale, Festum S. Gregorii Papae die tertia septembribus; Festum S. Benedicti mense Julio; sed postquam Romae translata est Annuntiatio in mensem Martium, reliqua festa eidem mensi restituta sunt, praeter S. Ambrosium, qui Mediolani et Romae remansit mense Decembri, licet obierit die quarta Aprilis. Apud Joannem Abricensem qui undecimo saeculo floruit legitur, quod aetate sua nullum siebat Festum per totam Quadragesimam, sed tantum Dominica celerabatur commemoratione eorum, quae inciderant in hebdomadam. Monachi in Occidente mutarunt hunc usum, atque Festa invexerunt etiam in Quadragesimam, tum jejunii, tum laboris laxandi causa. De Festis in Quadragesima mentio fit apud S. Dunstanum. Lanfrancus in suis statutis c. 1. sect. 23. praecepit, ut si die cinerum occurrat Festum duodecimlectionum, in diem crastinum transferretur.

CAPUT III.

De Jejuniis quatuor Temporum.

I. Quatuor temporum jejunia initio Quadragesimae, post Pentecosten, ac mensibus Septembri, et Decembri, quarta ac sexta feria, et Sabbato quotannis celebrantur. Sancto Callisto Pontifici, qui initio tertii saeculi martyrii palmam est assecutus, huiusmodi institutio tribuitur, vel saltem, cum Jejunium ter in anno fieret veteri consuetudine, quartum ipse traditur adiunxit. In Pontificali Libro, cuius Auctor Anastasius Bibliothecarius, cum de rebus gestis S. Callisti agitur, haec memorantur: *Constituit Jejunium quater in anno fieri, frumenti, vini, et olei gratia secundum prophetiam.* Hanc porro Callisto mi-

nime tribuendam contendit Petrus Constant, qui Romanorum Pontificum Epistolas collegit, ac Parisis anno 1721. typis mandavit: *Callisto*, inquit, *Isidorus Mercator* duas supposuit Epistolas, genuino parenti aliquando cum reliquis ipsius foetibus reddendas. Ab Apostolica traditione initium sumere hoc jejunium tradit Baronius ad an. 57. num. 209. *Ipsa* quidem, inquit, quatuor anni temporum jejunia, quae in Ecclesia servari solent, ex Apostolica institutione sumpsisse principium S. Leo absque ulla dubitatione confirmat. In hanc opinionem scripsit etiam Thomasinus. Cum deinde aliqua ex parte vetus disciplina immutata esset, et nonnullae Ecclesiae vernum jejunium mense Martio, aestivum vero in hebdomada, quae post Festum Pentecostes sequitur, celebrarent, Sanctus Gregorius VII. Quadragesimae initio primum Jejunium fieri, alterum vero in hebdomada Pentecostes perpetua lege constituit. Ita commemorat Micrologus cap. 42. et 25. Scriptor S. Gregorio coaevus, et Concilium pariter Claramontii habitum sub Urbano secundo, decernit, ut *jejunium semper in hebdomada Pentecostes celebretur*. Confer Odericum Vitalem, *Historiae Ecclesiasticae* Lib. 9.; Murratorium, in *Anecdoto* Lib. 2. *Dissertatio de Jejunio quatuor temporum*. Praesertim autem videndus est P. Thomas Valredi, *de Usu et Institutione jejuniorum quatuor temporum*.

II. Plurimis de causis celebratur hoc jejunium. Primum quidem ne Judaei, qui publice indictum Jejunium quater in anno religiose servabant, Christianos temperantiae virtute superare viderentur. Insuper, cum a veteri Ecclesiae disciplina recedendum fuerit, ob quam sacrae ordinationes mense Decembri haberi solebant, ob idque alia tria tempora, vere scilicet, aestate, ac autumno ineuntibus, ad illas peragendas constituta fuerint, omnino rationi consentaneum visum est, ut Jejunium pariter adhiberetur, quemadmodum ex Sacris Litteris deprehenditur, dum Barnabae, ac Sauli ordinationem commemorant. Tunc. *Act. Apost.* cap. 13. *jejunantes, et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos*. Tertio,

ut pro frugibus Deo gratias persolvamus, cum iis praecipue temporibus vel terrae mandentur, vel maturescant, vel desectae in horrea congerantur.

III. Nonnullis in locis singulis etiam mensibus jejunia celebrabantur, Julio, et Augusto exceptis. Profecto per Hispanias id obtinuisse constat ex Concilio Illiberitano, can. XXIII. quo sanctitur: *Jejuniorum superpositiones per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Julii, et Augusti*. Superpositiones Jejuniorum fortasse dicta sunt, aut quod rigidiora essent, quam illa feriae IV. et VI., vel quod novae essent institutionis, atque ad Episcopi arbitrium indicenda; ut in hunc canonem recte observat Albaspinacius. *Jejunia IV. et VI. feriae ita semper in Ecclesia conjuncta fuere, ut neutrum separatum unquam apud veteres legas*. Neque vero ab hac disciplina abhorrent quarti, et sequentium saeculorum Patres: immo et vetustissimi quique Clemens Alexandrinus, *Strom.* VII.; Origenes, *Homilia X. in Leviticum*; Tertullianus, *de Jejunio*, cap. XIV.; qui quidem de iis jeuniis ita loquuti sunt, ut clare ostendant, ea non sua primum aetate introducta fuisse, sed veteri Patrum traditione accepta. Hinc iure statuas, haec jejunia merito, plerorumque Clarissimorum virorum sententia, apostolicam sibi originem vindicare, praesertim quum in Hermae Pastore, saepe a Tertulliano, Clemente Alexandrino et Irenaeo laudato velut antiquo Ecclesiae commentario, haud obscura eius vestigia offendere liceat. Praeterea illud omnino notatu dignum isthaec jejunia, utpote singulis quibusque peracta hebdomadibus, exceptis quinquaginta diebus a paschale ad pentecosten, minime ad vesperam usque, uti quadragesimalia, producta fuisse, sed hora diei nona desiisse. Porro cur isthaec jejunia instituta sint, explicat Augustinus *Epistola LXXXVI. ad Casulanum*; nimirum quod feria quarta consilium ad occidendum Dominum inierint Judaei; et feria sexta passus sit. Eadem etiam caussae eorum jejuniorum originem referunt Petrus Alexandrinus, cap. XV.; *Constitutio*num *Apostolicarum*. Lib. V. cap. XV.; et Victorinus, de

fabrica mundi. Illis tamen diebus jejuniū nulla lege fuisse ab Ecclesia indictum, patet ex Tertulliano, Lib. de *Oratione* cap. 14.; ex Canone 67. Apostolorum; ex Sancto Epiphaniō, in *Expositione Fidei*; ex Innocentio I., *Epistola I. ad Decentium*; ex Isidoro Hispalensi, Lib. de *Ecclesiasticis Officiis* cap. 42. Postremo illud observes, Ecclesiam Occidentalem primis quidem saeculis in hisce jejuniis cum Orientali consensisse, ut ex Victorino, Ambrosio, Hieronymo, et Augustino liquet. Verum quum quartosaeculo Sabbathum apud Occidentales jejunari coēptum esset, uti constat ex Synodo Illiberitana, atque Augustino, mox id ipsum jejunium sabbati feriae IV. jejunio antelatum est. Itaque sensim, gradatimque omissum illud neglectumque fuit, donec tandem in omnibus Ecclesiis, quae Sabbato jejunare cooperant, feriae quartae jejunium prorsus abolitum est: quod observavit eruditus Albaspinaeus.

EXPLICIT LIBER DECIMUS.

— 333 —
LIBER UNDECIMUS

DE SACRAMENTIS, BENEDICTIONIBUS, ET PROCESSIONIBUS.

CAPUT I.

De antiquis Baptismi nominibus, de ejus materia, forma et Ministro.

1. *Baptismus proprius* (1) mersionem significat a graeco Βαπτίζειν mergere, tingere. In antecessum autem non abs re erit diversa nomina, quibus in primaeva Ecclesia Baptismus donari consuevit, hic exponere. Ac 1.º *Indulgentia*, sive peccatorum remissio dictus est. Hinc ab Augustino de *Baptismo* Lib. V. cap. XXI. *Sacramentum remissionis peccatorum appellatur*. Quod sane Baptismi nomen Graecis etiam usurpatum occurrit, a quibus αμπωνία ablutio peccatorum, αφεσις πλημμεληματου, remissio delictorum nuncupatur. Ita Gregorius Nyssenus *Oratio in Baptisma Christi*. 2.º Cum autem per Baptismum ex peccati morte in iustitiae vitam homo renascatur, hinc *regeneratio*, vitae aqua, fons divinus, regenerationis lavacrum, nominari consuevit. 3.º Quod vero baptizatorum mentes divina luce perfunduntur, Baptismum ipsum, *Illuminationem* veteres dixerunt. Id nomen in Chrysostomo, *Homilia XIII. in Heb.*; Nazianzeno, *Orat. XL. de Baptismo*; vulgato Dionysio Areopagita, *Hierarchia Ecclesiastica c. III.*; Concilio Laodiceno, can. XLVIII.; aliis-

(1) Trombelli, *De Baptismo Caput I. et seqq.*